

CTIBOR NEČAS

ROMSKÁ OSADA V LUHAČOVICÍCH

Na západním konci Luhačovic za dnešním podnikem Toko, který se zabývá prodejem a servisem zemědělských strojů, stojí starobylý dřevěný kříž. Od něj stoupá vzhůru do stráně polní cesta, po jejímž pravém okraji bývalo bez ladu a skladu rozhozeno více různých přibytků, souhrmně označovaných jako cigánská dědina či čtvrť, nebo jenom jako cigárna. Obyvatelé této zvláštní osady byli středem pozornosti odborného i uměleckého literárního zájmu.

Gymnaziální profesor a uznávaný německý filolog R. Sowa studoval ústní slovesnost luhačovických Romů a odvolával se na jejich vyprávění v prestižním vědeckém časopisu *Journal of the Gypsy Lore Society*. Rodák z Pozlovic a zakladatel oboru etnografie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně A. Václavík napsal kapitální monografii o svém rodném kraji, v níž celou jednu kapitolu věnoval a opatřil názvem *Cigáni*. Autor předkládané stati pátral zase v archivu města Luhačovic po osudech obyvatel romské osady v období nacistické okupace.¹

Z beletristů zobrazili záleské Romy v jejich strastech a zvláště radostech faráři z Dolní Lhoty a čerpali z jejich příhod motivy k humoreskám, uveřejňovaným v periodickém tisku a shrnutým i v samostatných knižních souborech: první z nich vydal K. Lysý pod pseudonymem Lhotský před sto lety, druhý pak F. Müller před necelým dvacetiletím. S netajenými sympatiemi vzpomínala na luhačovickou romskou osadu a její obyvatele v drobné eseji také J. Wurmová, která jezdívala každoročně do nejstarších moravských lázní na léčení.²

A. Václavík se domníval, že Romy přivedl na luhačovické panství Gábor Serényi, když prý na začátku 19. stol. usadil za věrnou vojenskou službu někde

¹ S o w a , R.: *Notes on the Gypsies of South-Eastern Moravia*, *Journal of the Gypsy Lore Society* 2, 1891, s. 226–228, V á c l a v í k , A.: *Cigáni*. In: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930, s. 552–555, N e č a s , C.: *Z minulosti luhačovických Cikánů*, Slovácko 18–19, 1976–1977, s. 75–95.

² L h o t s k ý , K.: *Pamlsky z jalovcového kraje*. Třebíč 1888, M ü l l e r , F.: *Humoresky ze života cigánů a pytláků na Luhačovicku a Bojkovicu*. Bojkovice 1978, W u r m o v á , J.: *Luhačovští cikáni*, *Luhačovské listy* 14, 1941, č. 16, s. 4–5.

u mlýna v Ludkovicích Gabřiše Heráka, který mohl údajně pocházet ze serényiovských patrimonií v bývalé Gemerské župě. Toto tvrzení má pravdivé historické jádro, které však zamlžují nepodložené dedukce a hypotézy.

Romské příjmení Herák se totiž vyskytovalo pouze v obvodu Prešpurské župy, kde bylo nejhojnější v okresech Nové Mesto n. Váhom, Trenčín, Trnava, Myjava, Modra a Senica, zatímco v Gemerské župě nebylo zastoupeno v žádném z tamních okresů.³ Původ Heráků, stejně jako Danielů, Ištvánů, Murků a jiných Romů bude třeba spíše hledat v západních částech někdejších Horních Uher, odkud příslušníci těchto rodů soustavně vstupovali na jihovýchodní Moravu a od konce 17. stol. tu byli někteří z nich usazováni nejprve na panstvích Kouniců a Lichtenštejnů a postupně také jiných vrchností, mj. i Serényiů.

Luhačovice přitom koupili bratři Antonín a Jan Serényiové teprve r. 1810. Když potom o rok později Antonín zemřel, stal se jediným držitelem majetku Jan a až po jeho smrti r. 1854 přešlo vlastnické právo z otce na syna, jímž byl zmiňovaný Gábor Serényi.⁴

Náš Gabriel Herák se narodil podle jedněch údajů r. 1777, podle jiných r. 1780. Jeho otcem byl Jiří, matkou Marína, rozená Pustajová.⁵ V závislosti na zdroji své obživy, jímž bylo kovářství, rodina žila a pohybovala se na slovensko-moravském pomezí v kočovnickém okruhu, podmíněném poptávkou po typických výrobcích, jakými byly hřebíky s velkými hlavičkami, řetízky, motyky, sekery, nebozezy ap.

Po uzavření manželství s Marínou, dcerou Bartoloměje Ištvána z Vizovic, stal se Gabriel rovněž romským kovářem a kočoval v sousedním úživném areálu, který zasahoval také do Zálesí. Nejstarší zpráva odtud pochází o něm z 26. března 1819, kdy se mu v Luhačovicích narodila dcera Josefa a on sám se na tamním farním úřadě přihlásil za otce dítěte.⁶ Mimo novorozence měli tehdy Herákovi ještě čtyři starší děti. Jejich rodiště se nacházela v souvislosti s kočovným a polokočovným způsobem života v nejrůznějších obcích, u dalších dětí se však soustřeďovala do jedné lokality, kterou se stávaly Ludkovice.

V této obci se totiž Gabriel Herák změnil v dědičného nájemce na dominiální půdě, kde byl jako Zigeunerfamiliarant uveden poprvé 23. února 1832, kdy se v Ludkovicích jeho dceři Josefě narodila dcera Mariána, která tam pak žila plných devadesátpět roků až do své smrti.⁷ Na chalupě č. 74 byla Heráková rodina zapsána i po dvanácti letech s poznámkou, že její živitel jako kovář a pohodný bydlil půl hodiny cesty od školy a choval se s celou svou rodinou řádně a spořádaně.

Nic z uvedeného se tedy nemohlo odehrát za Gábora Serényiho, ale už za jeho otce Jana, a rovněž ne na prahu 19. stol., nýbrž teprve počátkem druhé jeho třetiny.

³ Slovenský národný archív Bratislava, MPS, kart. 727 a KÚ-Adm., kart. 676–678.

⁴ W u r z b a c h , C. : *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. Bd. 34. Wien 1877, s. 140–148 a *Ottiv slovník naučný*. Sv. 22. Praha 1904, s. 875–876.

⁵ Moravský zemský archiv (MZA) Brno, B 14 st., kart. 4654, hlášení z let 1833 a 1844.

⁶ *Ibidem*, E 67, ič. 4324.

⁷ *Ibidem*, ič. 4544.

Sortiment kovářského zboží, které místní kováři nevyráběli, rasovská služba a stále častější nejrůznější nádenické práce rolníci v Ludkovicích a okolí s povděkem kvitovali a poptávali. Gabrielova profesní a pracovní aktivita se stávala žádaným doplňkem vesnické ekonomiky i komunálních potřeb a v této souvislosti také jednou ze šancí existenčního uplatnění stále početnější romské rodiny.

Gabrielova žena Marína totiž postupně porodila a musila pečovat o děti, jimiž byli Pavel, Martin, Terezie, Gabriel, Josefa, Jan, Veronika, Mariána, František a Josef. Manžele přitom spojoval volný svazek druha a družky, který byl mezi Romy považován za rovnocenný legálnímu manželství. Otec vyhovoval naléhání farních úřadů a potvrzoval paternitu buď dodatečně, nebo v den křtu svých rodících se dětí.⁸

Úplná romská rodina tak začala poměrně záhy vyhovovat hospodářským požadavkům a přizpůsobovat se morálním zvyklostem okolní majority, která v ní přestávala spatřovat cizorodý prvek a byla ochotna tolerovat ji se všemi z toho plynoucími důsledky pro vzájemné příští soužití a vztahy.

Sociální stránka tohoto procesu se prosazovala od 2. poloviny 19. stol., kdy nejprve dva Gabrielovi synové a po nich také jejich ovdovělý otec uzavřeli církevní sňatky v římsko-katolickém chrámu v Pozlovicích, kam byli podle ludkovického bydliště přifařeni. První z obřadů se konal 27. listopadu 1856 mezi Gabrielem Herákem ml. a Terezií Didyovou z Vlachovic, druhý pak 24. listopadu 1857 mezi Martinem Herákem a Annou Hradčovskou z Dubu, zatím co Gabriel Herák st. se podruhé ženil 27. července 1863 s Františkou Ištvánovou z Vizovic.⁹

Gabrielovi dospívající potomci vyhledávali legální nebo konkubinátní partnery v sousedních i vzdálenějších romských komunitách, přiváděli na svět další děti a založili tak a postupně dále rozmnožovali třetí, tj. vnukovskou generaci. Pokud zůstávali v otcově chalupě, podíleli se na přeměně nukleární rodiny v její vícegenerační podobu. Jestliže však své domácnosti osamostatňovali, začala se herákovská velkorodina větvit na několik částí, které se případně rozptylovaly po nejbližším okolí.

Takové dělení, které ovšem nepřerušovalo ani neoslabovalo příbuzenské kontakty, bylo zahájeno už před vzpomínanou sérií církevních sňatků. Matriční záznam o prvním z nich kladl ke jménu ženichova otce přístavek „Cikán z Luhačovic“ místo do té doby užívaného „Cikán z Ludkovic“, což jinak mohlo znamenat, že Gabriel Herák dlel v závěru života v jedné nebo ve druhé z citovaných obcí.¹⁰

Ať tak či onak stal se typem, který se tu i onde udržel v paměti široké veřejnosti dlouho po 25. září 1866, co více než osmdesátiletý v Luhačovicích zemřel.¹¹

8 Ibidem, ič. 4324 a 4544.

9 Ibidem, ič. 4557.

10 Ibidem.

11 Městský úřad Luhačovice, matriční oddělení.

Kromě Heráků byli ovšem v luhačovických matrikách porůznu zaznamenáváni i jiní Romové, takže se tam vyskytují přechodně příjmení Murka v letech 1867–1899 a Zelinka v letech 1881–1882, nebo trvale příjmení Daňhel, respektive Daniel od r. 1890, Ištván od r. 1907 a Holomek od r. 1924. „Rod Gabriela Heráka“, jak bývaly někdy matričně vyjadřovány přibuzenské vztahy narozených, zemřelých a oddaných Romů, zůstával přitom ve výrazné převaze. Např. podle rodných a křestních matrik 1881–1911 a 1911–1949 převládalo u 92 zapsaných tam romských dětí příjmení Herák (58 jmenovců), zatím co ostatní příjmení byla méně hojná a následovala v pořadí Daniel (18), Ištván (7), Holomek (4), Murka (3) a Zelinka (2).¹² Není proto příliš vzdálena od pravdy nadšázka, že romská osada v Luhačovicích byla vlastně osadou Heráků.

Romové bydlívali přechodně na různých místech luhačovického katastru a vždy mimo obecní zástavbu, takže příslušné matriční rubriky pro vypsání jejich bydlišť a domovních čísel zůstávaly nevyplňovány, nebo se spokojovaly jen s obecnou lokalizací v poli či v lese, případně označením místní tratě či lesního oddělení. Koncem století se toto místo ustálilo v prostoru zvaném Drážky nebo Na drážkách.

Vznikající tam osadu tvořily přibytky, které se v průběhu doby zdokonalovaly kvalitou a zvyšovaly množstvím. Zprvu šlo o stanové boudy nebo obytné vozy, připomínané ještě v r. 1909. S přechodem od kočovného a polokočovného k usedlému způsobu života měnila tato obydlí svou tvářnost a jejich přenosné typy vystřídávaly typy trvalejší a nakonec stálé. Z nich to byly buď chatrče sbité z prken, hader a drnu, nebo přibytky ze dřeva a nepálených cihel, které slovy A. Václavíka připomínaly více sušírny než obytná stavení.¹³

První dvě „cikánské boudy“ stály v Luhačovicích už r. 1900 a jejich počet se podle statických lexikonů obcí měnil: r. 1924 jich bylo uvedeno sedm, r. 1935 pouze čtyři. Jako primitivní a nouzová obydlí neměly náležitá popisná čísla a byly opatřovány nanejvýš čísly řadovými.¹⁴

Naproti tomu Václav Herák si postavil malý přízemní domek, jehož stěny byly z pálených cihel a kamene a střechu pokrývala křídlice. Uvnitř byla jedna obytná místnost s jednoduchými okny a dveřmi. Domek čp. 282 byl ve své době v osadě zvláštností nejenom tím, že patřil jejímu mujalovi, ale zejména stavební kvalitou, jíž zřejmě převyšoval své okolí. Nepřekvapovalo proto, že byl už r. 1926 pojištěn u Hasičské vzájemné pojišťovny.¹⁵

Na přelomu 30. a 40. let uzavírali pojistné smlouvy proti škodám také další majitelé domků, např. Josef Herák čp. 164, František Holomek čp. 540, Jaroslav a Jaroslava Herákovi čp. 558, Růžena Heráková čp. 144 a Josef Daniel čp. 164, kdežto majitelé ostatních domků nechávali svá obydlí nepojištěná, např. Josef

¹² Ibidem.

¹³ V á c l a v í k, A.: *c.d.*, s. 552.

¹⁴ *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1924, s. 81 a *Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské*. Praha 1935, s. 15.

¹⁵ Státní okresní archiv (SOKA) Zlín–Klečůvka, Archiv města Luhačovic, ič. 163, sl. 8.

Herák čp. 88, Jakub a Rozálie Ištvánovi čp. 215, Emil Herák čp. 499, Josef Herák čp. 559, Hynek Herák čp. 560 a Rudolf Ištván čp. 575.

Veškerá stavební aktivita probíhala na malých pozemcích s neplodnou rolí a s případnými stavebními plochami, které si luhačovičtí Romové zakupovali v předvečerech obou světových válek v místní trati Na vrbečkách.

Na základě kupních smluv z 24. listopadu 1913 a 2. prosince 1914 byl pozemek č. k. 1674 vlastnický připsán z jedné čtvrtiny Rozálii Ištvánové, z druhé čtvrtiny Františku a Johaně Herákovým (z toho své podíly odstoupili František r. 1923 synům Antonínu a Josefovi a Johana r. 1929 synu Emilovi a dceři Otýlii, provdané Danielové) a z jedné poloviny Josefu a Viktorii Herákovým (z toho své podíly Josef zčásti r. 1930 prodal Cyrilu Herákovi a zčásti r. 1939 odstoupil synovci Antonínu Holomkovi a ten r. 1940 tuto část dále odstoupil Růženě Herákové, kdežto Viktorie svůj podíl prodala r. 1918 Magdaléně Herákové; každý z koupených pozemků pak odstoupili Cyril Herák r. 1940 Anežce Herákové a ta r. 1942 Růženě Herákové a Magdaléna Heráková r. 1942 Bohumile Herákové).¹⁶

Ve druhé polovině 30. let rozmnožila se celková pozemková držba luhačovičtých Romů o díly k pozemku č. k. 1668. Nejprve koupily Marie Holomková 13. listopadu 1935 pastvinu parc. č. 1668/2 a Vlasta Heráková 5. ledna 1939 neplodnou roli se stavební plochou parc. č. 1668/4 a její myšlenou polovinu i s domkem čp. 144 odstoupila r. 1941 snoubenci a nastávajícímu manželovi Izidoru Holomkovi. Krátce po druhém z uvedených prodejů koupil Tomáš Daniel 14. července 1939 pastvinu parc. č. 1668/1.¹⁷

Luhačovičtí Romové vlastnili dohromady 45 à 47 m² rolí a 40 à 47 m² luk. Bonita a nepatrná rozloha půdy nemohla poskytovat výtěžky, které by umožňovaly polní hospodaření. Rolí se proto využívalo především jako prostoru ke stavbám obydlí, kolem nichž se na malých záhonech pěstovala nanejvýš trocha brambor a zeleniny. Louky pak sloužily jako pastviny nebo pro zajištění píce pro skot, brav a drobné hospodářské zvířectvo.

O vývoji osady a frekvenci jejích obyvatel dávají informace jednak soupisy Romů skutečně nebo domněle příslušných na Moravu, jednak operáty z cestovních sčítání lidu. Do první skupiny těchto informačních zdrojů patří soupisy, které dávaly pořizovat orgány zemské politické správy.

Soupis z r. 1894 vznikl z podnětu moravského místodržitelství na základě relací bezpečnostních složek. Podle jeho výsledků evidovalo četnictvo v Luhačovicích 39 Romů, z nichž bylo 18 dospělých a 21 dětí (z toho 7 hochů a 14 dívek). Celá tato komunita tvořila tři úplné a pět neúplných rodin. Z 10 dospělých mužů zůstávalo 6 svobodných, zatím co tři byli ženatí a jeden ovdovělý. Z 8 dospělých žen byla polovina svobodných matek a tři byly vdané a jedna ovdovělá. Muži se živili kovářstvím (7), nádeničinou (2) a čeledínstvím (1), ženy se věnovaly příležitostné práci (5), potulce (2) a žebrotě (1). Jeden z mužů bydlil v Bře-

16 Ibidem, sl. 7.

17 Ibidem, sl. 4.

zůvkách a jeden v Kaňovicích, ostatní osoby měly bydliště nestálá. Domovská příslušnost celé komunity zůstávala neznámá.¹⁸

Na návrh filantropického spolku Jubilejní jednota lidumilů pověřil zemský výbor podřízený svému statistickému úřadu dvojím šetřením o Romech v obcích na Moravě a v moravských enklávách ve Slezsku r. 1900 a v letech 1909/1910. Z Luhačovic se zachoval pouze materiál, který obsahoval jednak informace vy-excerptované z interního místodržitelského seznamu z druhé poloviny září 1909, jednak z doplňujících údajů dotazníkového zjišťování, které prováděl v prvním čtvrtletí následujícího roku statistický úřad za přispění domovských obcí, respektive obcí pobytu dospělých Romů (tato skupina údajů nepodchycovala děti, takže podhodnocovala skutečný stav v jejich věkové skupině a následkem toho i v sumárním množství zkoumané romské komunity).

Podle statistického materiálu nacházeli se na přelomu let 1909–1910 na luhačovickém katastru 54 Romové, z nichž připadalo 39 na osoby starší 15 let a nejméně 15 na děti (z toho 10 hochů a 5 dívek). Z 19 mužů bylo 10 ženatých a jeden žil v konkubinátu, zatím co jeden byl ovdovělý a sedm svobodných. Z 20 žen bylo stejně tak 10 vdaných a jedna žila v konkubinátu, kdežto 9 zůstávalo svobodných. Dva muži uváděli za zdroj své obživy jako hlavní kovářství a jako vedlejší nádenickou práci a 7 mužů v opačném poměru za hlavní nádeničinu a za přídatné kovářství; nikdo tedy nepracoval výhradně jako romský kovář. Dále se živilo 10 mužů a mladistvých nádenickou prací a dva muži byli čeledíny. Nádeničině se věnovaly také ženy a mladistvé dívky v počtu 19 osob a jedna slepá žena chodila žebrotou. Všichni bydlili v plachtových boudách s výjimkou jednoho manželského páru, který obýval kočovný vůz. Jejich domovská příslušnost byla údajně sporná. Někteří z dospělých používali vedle náležitého jména přezdívky, z nichž statistický materiál uváděl přezdívky Bezruký u Františka Heráka, Noháč u Václava Heráka, Šeplavý u Františka Heráka a Šlejřif u Jana Heráka nebo Francka u Viktorie Herákové, Marhula u Marie Herákové a Zakysaná u Marie Danielové.¹⁹

Obce přiznávaly domovskou příslušnost romské populaci s neochotou a s obavami. Z obsahu tohoto právního vztahu nevyplýval totiž pouze nárok na nerušený pobyt, ale i případné oprávnění požadovat různá chudinská zaopatření. Sociální výhody, které se daly z domovského práva vyvozovat, mohly tak při početnějších romských komunitách znamenat značnou zátěž pro obecní pokladny.²⁰

Většina obcí domovskou příslušnost Romům upírala a kapitulovala zpravidla až po vleklých úředních jednáních, kdy bývali příslušníci jejich romských osad přikazováni do obecních svazků jako bezdomovci. To platilo zvláště o Luhačovicích, kde obecní a později také městský úřad vytrvale ignoroval usedlý způsob

¹⁸ MZA Bmo, B 14 ml., kart. 7908, čj. 2023/94.

¹⁹ Ibidem, A 18, ij. 3, ej. 22.

²⁰ Srov. k tomu např. Nečas, C.: *Spor o svatobořické Cikány*, Jižní Morava 10, 1974, s. 88–93.

svých romských obyvatelů, odmítal vyřizovat jejich opakované žádosti o přiznání domovského práva a odvolával se v této věci dokonce i proti výměrům nadřízeného okresního úřadu v Uherském Brodě.²¹

Soupisy domovsky příslušných nebo o domovské právo usilujících Romů se pořizovaly v určitém časovém rozpětí a nemusely proto znamenat skutečnou přítomnost dotyčné romské populace v obci. Odtud se někdy dost podstatně lišily od údajů, které shromažďovala pouze k jednomu tzv. rozhodnému okamžiku sčítání lidu. Podle nich bylo v luhačovické romské osadě postupně podchyceno r. 1900 15 osob (5 mužů, 5 žen, tři hoši a dvě dívky), r. 1910 43 osoby (18 mužů, 16 žen, čtyři hoši a 5 dívek), r. 1921 29 osob (10 mužů, 9 žen, čtyři hoši a 5 dívek) a r. 1930 47 osob (14 mužů, 14 žen, 10 hochů a 9 dívek).²²

Muži opouštěli tradiční romské kovářství a uplatňovali se jako nekvalifikované nebo pomocné síly při různých sezónních pracích. Nejčastěji tloukli šterk při stavbách cest v Luhačovicích a sousedních obcích, nebo při opravách silnic vedoucích do Uherského Brodu, Zlína atd. Někteří pracovali u stavitelů, zvláště u firmy J. Výška – F. Kolářík, nebo na různých melioračních, kanalizačních a vodohospodářských stavbách, jako bylo hrazení bystřin a dokončovací práce na luhačovické údolní přehradě. Jednotlivce krátkodobě zaměstnávala Akciová společnost lázní luhačovických, podobně jako místní drobní podnikatelé a živnostníci. Ženy posluhovaly u rolníků při kopání brambor nebo pasení dobytka, ze štětín získaných o vesnických zabijačkách zhotovovaly štětky na bílení a čas od času vyhledávaly i různé parazitní zdroje obživy, jako bylo hádání z ruky, drobné krádeže a prostituce. Děti navštěvovaly stále pravidelněji obecnou školu a v ojedinělých případech také Masarykovu měšťanskou školu smíšenou v Luhačovicích.²³

Navzdory tomu, že jim byly tvrdošíjně vydávány cikánské legitimace náležející podle příslušných ustanovení zákona jenom tzv. potulným Cikánům, patřili k usedlé komunitě, která si zakoupením malých pozemků a postavením trvalých příbytků, převážně příležitostným zaměstnáním, zvyšováním gramotnosti a úporným získáváním domovského práva vytvářela předpoklady k integraci s ostatní společností. Tento proces trval až do jara 1943, kdy byli všichni obyvatelé romské osady nelítostně odvezeni do cikánského tábora v Auschwitz–Birkenau: z Luhačovic bylo do transportů protektorátních Romů zařazeno 19. března 61 osob a 7. května 6 zbývajících osob všech věkových kategorií od tříměsíční Danuše Ištvanové po osmdesátiletou Johanu Herákovou. Z transportovaných přežili nucenou táborovou koncentraci pouze Iren, Albína a Emílie Herákoví.²⁴

21 První z takových sporů vedl r. 1889 Josef Herák, poslední r. 1929 Antonín Herák.

22 Luhačovické operáty hledej ve fondech Sčítání lidu SOKA Uherské Hradiště, MZA Brno a Státního ústředního archivu Praha.

23 SOKA Zlín–Klečůvka, Střední škola v Luhačovicích, ič. 42.

24 Nečas, C.: *Tragédie luhačovických Cikánů 1939–1943*, Luhačovický zpravodaj 1977, č. 3, s. 25–26 a *Luhačovičtí Cikáni v Osvětimi–Birkenau*, ibidem 1978, č. 2, s. 27–29.

V rozmezí let 1900–1914 vyrůstala na okraji Luhačovic v místě zvaném Drážky nebo Na drážkách typická romská osada, která patřila k nejrozsáhlejším toho druhu na jihovýchodní Moravě a na celém českém území. Skládala se z většího počtu zvláštních příbytků, které byly po násilné deportaci všech jejich obyvatel rozebrány a nakonec spáleny. Když se odtud vydaly rodiny luhačovických Heráků a dalších Romů na poslední dlouhou cestu, jejíž konečná stanice se nacházela v cikánském táboře Auschwitz–Birkenau, míjely starobylý dřevěný kříž. Ten se tak stal bezděčnou a němou připomínkou nejenom krátké historie dnes už neexistující romské osady, ale i tragického osudu těch, kteří v ní kdysi sídlili.

RESUMÉ

Od r. 1900 vyrůstala na okraji Luhačovic romská osada, tvořená řadou různorodých příbytků. Ty obývala relativně početná komunita, která se živila nekvalifikovanou a nádenickou prací, začala si osvojovat gramotnost, usilovala o získání domovského práva v obci a vytvářela tak předpoklady k integraci s okolní společností. Tento slibný vývoj ukončila r. 1943 násilná deportace všech luhačovických Romů do cikánského tábora v Auschwitz–Birkenau, kde jich převážná většina zahynula.